Hüatn di khüa iz o gest okasióng zo spila au pa etzan

Di khüa un dar miro

D'estate i ragazzini, le cui famiglie avevano gli animali, dovevano badare alle vacche al pascolo. Spesso andavano a far loro compagnia anche gli altri ragazzini, amici che vacche da badare non avevano, ma che condividevano giochi e passatempi sui pascoli mentre, a volte, le vacche incustodite scappavano di ritorno a casa.

Foto Archivio Motze

Pan summar di khindar von khüa soin gånt zo hüata atti etzan, di tetschnar håm gehatt di Untar- un di Obarraüt. Alóra izta nèt gest dar bait bege asfaltàrt tortemìtt, un balda 'z gras hatt augehöart in di Untarraüt soinsa gånt in di Obarraüt. In di sèlln zaitn soinda gest ettlane khlummane etzan pitt soin hülbla, di nemparstn da sèll von Krèst un da sèll von Segar, est alle trukhan. Antånto azta di khüa håm gevrézzt, di khindar håm gespilt. Ummaz von khindar hettat hèrta gemocht schaung atti khüa ma 'z iz nèt hèrta gånt asó, eppara bòtta di vichar soinse nèt gehöart gehüatet un soin gekheart dahùam zuar in stall vor dar zait, da earst zo partìra iz hèrta gest di Primiera, nå soinar gånt di Perla un di Bruna, da lest di Tosca, da brevarste vodar måndar. Loaf un sprüng di khindar abe pa Rumma zo kheara di khüa vor in lånt. Sa soin gest meararne di spildar au pa etzan: aumachan haüsla; lugàrarle hintar in vaüchtn un in di löchar; süachan bürm un bipparn, azza håm gevånk an groazan burm håmsen gekhocht un geschuntet zoa z'stekha di haut affon stèkh von getràiba di khüa; khochan in "zükkar d'òrtz" iz o gest schümma, un guat. Ma daz peste spil iz gest dar miro. Anìagladar spilar hatten någenump an lern kåntar öl boda iz khent augelekk pinn åndarn a pizzle bait umman von åndar, di spilar håm gehatt an pumblatn khnott vor ùmman zoa nidarzodjukha an zornìrate kåntar. Vor in schuzz hattma gehoket atz belesch "te miro, te tiro, te ciapo, te gò!" un di kentar soin gesprunk vo da un torthì.

b. n. motze

Di Spiln Paralimpici

In seguito alla conclusione delle Olimpiadi di Tokyo 2020, la capitale giapponese sta già ospitando un altro importantissimo evento, ossia la XVI edizione dei Giochi Paralimpici estivi, l'appuntamento sportivo dedicato agli atleti con disabilità fisiche.

Bar håm gehatt geredet von Olimpìadi boda soin gest khent gemacht a Tokyo zbisnen höbiat un in snittmånat un est mabar sichar nèt vorgèzzan zo reda von Spiln Paralimpici o, boda soin ågeheft atz 24 von snittmånat un boda bartn rivan atz 5 von herbestmånat.
Di Paralimpiadi håm a khürtzarna stòrdja baz di Olimpìadi umbrómm sa soin gebortet lai 'z djar 1948 in Großbritannien, balda dar hirndokhtur Ludwig Guttmann hatt augelekk a gara vor laüt boda soin gest atz karötzle. Di laüt boda håm genump toal disar gara soin gest ex-soldàn un soinz gest 14 månnen un 2 baibar boda håm gemocht ziang pinn sakà. Ditza spil iz khent gemacht balda soin gest nå åzoheva di Olimpìadi vo Londra un iz khent gehoazt "Spiln vo Stoke Mandeville".
'Z djar 1952 håmda genump toal disan spiln atlète boda soin gerift vodar Olanda o un asó, laise laise, hattma ågeheft z'sega hèrta mearare atlète vo åndre lentar o.
'Z djar 1960 soinda asó gebortet ofitzièll di Paralimpiadi moderne un 400 atlète in karötzle soin gerift a Roma zo nemma toal disan bichtegen spiln. 'Z iz gest da earst bòtta boda di Olimpiadi un di Paralimpiadi soin khent gemacht in da gelàich statt.
Haüt zo tage di Spiln Paralimpici khemmen gemacht alln zboa djar, dòpo in Olimpìadi von summar un in sèllnen von bintar. Haür di belesan atlète boda soin gånt a Tokyo soin 113 pitt 60 baibar un 53 månnen un håm sa gebùnnt an hauf madàdje.
Bar mochan sichar soin stoltz vo alln disan atlète boda soin nå zo lazza seng bi starch un bravat sa soin un bodaz machan vorstìan ke azma eppaz böllt in lem mochtma arbatn vil åna nidarzodjukhase un åna abezogeba un, gianante vürsnen asó, makma tüan sachandar boma nia hettat gemak gloam.

E.v.K.

'Z gegrés zo stiana gerècht

Le piante e gli esseri umani condividono circa 3.000 geni ancestrali, risalenti alla comparsa della vita sulla terra. Per millenni essi hanno vissuto in un'integrazione ecologica, poi con la comparsa dei medicinali l'uomo ha migliorato la sua qualità di vita a svantaggio della natura che ora è altamente inquinata da materie non biodegradabili.

Åzoheva saibarda gest lai biar laüt, 'z gegrés un di vichar, nicht åndarst, un iz gånt allz gerècht. Est, pittar evolutzióng di laüt håm inventàrt vil sachandar, guat zo haba a lengarz lem, zo stiana pezzar, un zo kuràra vil beata. Ditza iz gest guat vor di laüt ma nèt vor di bèlt boda est iz voll pitt medisìn boda nèt soin "biodegradabili" un boda inquinàrn da gåntz earde. Ditza hattz khött di OMS o boda konsildjàrt zo nützа gerècht di medisìn, åna zo esadjeràra un lai azma pròpio nèt mage tüan pitt mindar. Dise djar anvétze baz di medisìn håmsa genützt 'z gegrés un ünsarne none un måmme o gedénkhan ke di huast pasàrt pinn schiròpp von müng odar pittar tisana vo rossomkhümm. I gedénkh hèrta ke, balde pinn gest khlumma, moi måmma hatt gemacht, pittar arnika von Kåmp un alcool a salbe zoa zo macha pasàrn in beata in schinkh; odar a salbe pitt pèch, zèra un öl zo lega atti hent balsa, pan bintar, khemmen durr un hert. 'Z pèch ziaget auz di schiavar o, pezzar baz pittar nadl un åna zo tüana bea. Dar holar iz o a guatz gegrés boda helft vil vor in bea in hals un vor 'z gevrüst; di dökhtür khön ke dar iz "immunomodulatore": 'z bill muanen ke dar helft in laip zo regolàra di "difese immunitarie" zoa nèt zo darkrånkha.
Zoa zo kuràra di prüslar anvétze habar genützt 'z öl vo johånnezgras, da gel roas boma mocht aunemmen in tage von S. Giovanni; vor in beata in pauch izta khent augenump di bermat. Nèt lai 'z gegrés zo kuràra beata ma 'z gegrés zo stiana gerècht azpe di sèllnen boda khemmen au in ünsarne gert, åna pesticidi, vångante 'z liacht vodar sunn un daz guat bazzar von hümbl umbrómm an lestn mabar pròpio khön ke bar soin daz sèll bobar èzzan.

Giada von Galèn

Mèldungen – Avvisi

Zimbar News
Dar Kulturinstitut Lusérn lekk au in dianst "Zimbar News" zoa zo maga schikhan alln in laüt bodaz håm gearn alle di news von Kulturinstitut.
Baz mochtma tüan?
1. ma mocht håm Whatsapp attn hånttelefón 2329131
2. ma mocht aumerchan in nummar +39 331
3. ma mocht schikhan att disan nummar an messaggio pitt geschribet "news"
Khumma mentsch inngeschribet bart mang schraim odar seng in nummar von åndarn laüt. Zoa neméar z'soina inngeschribet iz genùmma schraim "stop news".

Zimbarkürs un Kürs vo taütsch
Bar machan bizzan ke dar Kulturinstitut Lusérn lekk au zboa kürs zo lirna ren un schraim Azpe Biar: stèpfl B1 un stèpfl B2 un kürs vo taütsch online zo maga machan alùmma da huam. Zo bizzasan mearar mochtma gian atti websait www.istitutocimbro.it

VkVSlyMjMmEyNDcwMjMtZjZlOS00MTVhLWE1ZGYtN2NkMDk2ZjlkZjE3IyMjMDAwMDAtMDAwMC0wMDAwLTAwMDAtMDAwMDAwMDAwMDAwIyMjMjAyMS0wOS0wM1QwOTozMzo1NCMjI1ZFUg==

Istituto Cimbro
Kulturinstitut Lusérn
Tel. 0464-78.96.45
info@kil.lusern.it
www.istitutocimbro.it

'Z khemmenda di Ameriké atz Lusérn o!

Grazie ad un progetto, LOL – Lavarone Outdoor Learning, lanciato dalla Provincia Autonoma di Trento assieme al Comune di Lavarone, un gruppo di studenti universitari americani della University of Oregon, verrà a scoprire l'ultima enclave cimbra del Trentino.

"Di Mèrika, di Mèrika. Baz bartz soin disa Mèrika?" håmsa khött dise djar di altn trianar. A kontinént boda no haüt zoaget alla di emigratzióng von trianar lentar. Vo disan armen laüt, partìrt no von alt Tirol, un gerift in Amèrika, di meararstn in SüdAmèrika. Sèmm sovl bisa beratn gest naüge "conquistadores", håmsa ågeheft zo macha bortn naüge lentar un stattn o, gebanten di nem von plètz un von bortnlentar, bosa håm gemocht lazzan. Asó, in Brasìl, venntma Nòva Trento, boda dar hauptbege hoazt Via Tiròl un boda iz khent augemacht vo laüt vo Roncegno. Ma vennt o Nòva Levico un Nòva Tyrol. In alle dise lentar khinta geredet dar Talìan, disa sòrt vo belesch boda iz augemischt pittaz taütsch un pitt åndre dialèkhtn von nòrt Beleschlånt un boda gelàichan vil in trianar dialèkht vo haüt zo tage. Ditza iz vürkhent o in Nòrt Amèrika ma sèmm di trianar, odar welschtirolar von lestn djardar von '800, soin gånt z'arbata in di gruam vo kholl un silbar. 'Z izta nèt gest sovl platz zo macha bortn naüge stattn, però ummana bol iz gebortet, a khlummana, boda hoazt Cambrìa, in Newcastle. Un da o, di altn håm geredet disan Talìan. Est, iz khent vorgèzzt un khinta geredet lai amerikå. Bar mang khön ke ünsar Provìntz vo Tria hatt hèrta gehatt eppaz zo tüana pittn Ameriké un iz schümma seng ke atz 8 von herbestmånat, bartnsa khemmen atz Lusérn. A khear in lånt von Zimbar. 'Z bartnen nåstian dar Karl Birti, vo Lavròu, un bartn gian z'sega in Dokumentationszentrum Lusérn un 'z lånt. Asó, vor a par urn, atz Lusérn bartma nèt lai höarn ren azpe biar, belesch un taütsch ma amerikå o!

Dar Nachtvogl

ARTICOLO NELLA VARIANTE CIMBRA DELLE VALLI DEL LENO

A puach atzpe a bichte prukk

È stata recentemente presentata la piccola enciclopedia cimbra delle Valli del Leno (Laimpachteldar) che, oltre alle parole cimbre ancora oggi presenti nel dialetto, contiene i toponimi con il loro significato, presenti in Laim (Terragnolo), Trumelays (Trambileno), Prånttal (Vallarsa) e Orill (Noriglio). Ecco alcuni commenti.

Gianni Nicolussi Zaiga, vorsitzar vo Kulturinstitut un pürgarmaistar vo kamòu Lusérn, is khent, benn di khlummana zimbar „enziklopedia" vo Laimpachteldar earsta bòtta is gezoaget, un hatt khött ke biar schölln gebénen zo reda mearare zung, un asó er hatt geredet atz taütsch, belesch un zimbar zung.
Fiorenzo Nicolussi-Castellan, vorsitzar vo Dokumentationszentrum Lusérn, hatt geschribet in dar vorkhöt vo dar puach ke er hoft, ke disar puach nèt lai steat in di bibliotèk, ma o vil laüt lesan disar puach.
Bernd Sibler, Minister vor bissanschaft vodar Bayern, un Albert Füracker, Minister vor huamat, håm geschribet in dar vorkhöt vo dar puach ke di zimbarzung is di eltarste taütschan zung, di soinda no haüt zo tage. Disa zung is khent gevüart afte üs affn pèrng zbisnen dar fluss Etsch un dar fluss Brenta. ume 's djar tausankh vo laüt vodar Bayern boda, untar mearare vert, håm gelatt soi huamat un soin khent afte dise saitn zo venna naüaga earde auzopracha. Est o di Laimpachteldar, zbisnen di hoachpon vo Folgràit, Lavròu, Lusérn, Visentheiner Sibane Kamoündar un di Draitzekh Kamoündar vo Bearn, håm gevuntet soin zimbarn burtzan. Da „baiza lött" affn zimbar kart is neméar dà.
Un bas khött dar schraibar vo dar puach? Dar puach vo ünsar stòrdja, zung un kultùr is a bichte prukk zo Lusérn, hèrtz un seal vo zimbar earde, un zo Bayern, ünsar alt huamat.

Prof. DDr. Hugo-Daniel Stoffella vulgo Menlo

Dar schraibar Hugo-Daniel Stoffella gitt dar zimbar börtarpuach vo Laimpachteldar in vorsitzar vo Kulturinstitut un pürgarmaistar vo kamòu Lusérn, Gianni Nicolussi Zaiga